

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • איגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תרסח

ערב שבת-קודש
פרשת בהר בחוקותי
כ"ג באייר ה'תשס"ז

יוצא-לאור על-ידי
מכון ליובאוויטש שעל-יד
צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו — המרכז

סיוון ביום השישי. בשבת זו (מכריכים החודש סיוון)
אומרים "אב הרחמים" אפילו אם יש ברית-מילה
בבית-הכנסת.
יום התנועות.

"בשבת חזק" כדאי לקשר זאת ואת סיום
קריאת החומש עם התנועות מיוחדת (בהוספה
על התנועות שבכל שבת "להקהיל קהילות בכל
שבת ושבת"), כהמנהג בכמה וכמה קהילות קדושות
בישראל שב'שבת חזק' מכינים הגבאים 'קידושא
רבא', ובוודאי יחזקו ויחדשו מנהג זה בכל המקומות
- שבה יוסיפו באמירת דברי תורה (וגם קבלת
החלטות טובות, להוסיף בלימוד התורה וקיום המצוות
בהידור), ויוסיפו בהשמחה ד'גמרה של תורה' (סיום
ספר שלם בתורה, על-דרך השמחה שעושים לגמרה
של התורה כולה בשמחת תורה)...⁸.
פרקי-אבות - פרק ה.

יום חמישי

כ"ט באייר

במשנה י"ח: "צדקת ה' עשה" אין אומרים את שם
ה' כמות שהוא.

ביום זה - 'יום כיפור קטן' - יש להוסיף
בשלושת הקווין: תורה, עבודה (תפילה שבמקום
קרבות), גמילות-חסדים וצדקה¹⁰.
בדרך כלל, בערב ראש-חודש מחלקים לצדקות
שונות את המתאסף במשך החודש בקופות שנותנים
בהן לפני (או אחרי) התפילה¹¹.

יום שישי

א' בסיוון - ראש-חודש

כמה ממנהגי ראש-חודש פורטו לאחרונה
ב'לוח השבוע' גיליונות: תרנ"ו, תר"ס].
עד [צאת-הכוכבים של] י"ב בחודש, אין אומרים
תחנון בחול ו'צדקתך' בשבת¹².

(9) בשם הרבי, כיוון שהוא רק חצי פסוק - ראה 'התקשרות'
גיליון רעה, עמ' 17 וגיליון תטז, עמ' 14, הע' 5.
(10) שיחות-קודש תשל"ו עמ' 663, ובכ"מ.
(11) ספר-המנהגים, עמ' 77.
(12) סידור אדמוה"ז לפני 'למנצח... יענך'.

(6) סידור אדמוה"ז במקומו.

(7) מפני הצרות שאירעו באתו זמן - ראה בארוכה הדיוק
בלשון אדמוה"ז ב'קיצור הלכות משו"ע אדמוה"ז' הל' שבת,
מילואים לסי' רפד, והוכיח מזה דלא כמ"ש בקצות-השולחן סי'
פג בבדי-השולחן ס"ק יג.
(8) ספר-השיחות תש"נ ח"א, עמ' 233.

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו
ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,
בני הרה"ח ר' שלום ישעיהו ע"ה דייטש

הלכות ומנהגי חב"ד

יום שישי

כ"ג באייר

קוראים את פסוקי התוכחה בקול נמוך, אך באופן שישמע הקהל היטב את הקריאה (חוץ מהפסוק "וזכרתי את בריתי" - כו, מב - הנקרא בקול רגיל). בפסוק "ואף גם זאת" (כו, מד) חוזרים לקרוא בקול רגיל.¹

בפסוק האחרון של הפרשה, המסיים את כל ספר ויקרא, נהוג לעמוד. רצוי שהקורא יפסיק קמעה לפני תחילת הפסוק, כדי שהציבור ישמע היטב את קריאת הפסוק. בסיום הספר אומר כל הציבור, ואחריו הקורא ואיתו גם העולה לתורה:² "חוק חזק ונתחזק".

ברכת החודש: המולד ביום רביעי בלילה, אור ליום חמישי, בשעה 01:29 ו-14 חלקים. ראש-חודש

בקריאת שמו"ת יש לקרוא גם את ההפטרה של פרשת 'בהר', הפטרה שאינה נקראת מחר בציבור (ולמנהג רבותינו נשיאינו - קוראים הפטרה זו בסיום קריאת שמו"ת ביום שישי, ובשבת-קודש לפני תפילת שחרית חוזרים על 'שביעי' וקוראים הפטרת פרשת בחוקותי).

שבת-קודש פרשת בהר בחוקותי

כ"ד באייר

השכם בבוקר - אמירת תהילים בציבור. אחר-כך לומדים כשעה מאמר חסידות שיהיה מובן לכולם, ואחר-כך - התפילה.³

לעילית 'חמישי' (שבה קריאת התוכחה) עולה הבעל-קורא, ומעצמו (בלא שקוראים לו 'יעמוד' וכו'), ומברך לפניו ולאחריה. לאחר מכן - מברכים אותו³ בשמו, כרגיל.

1) ספר-המנהגים, עמ' 30.

2) שם, עמ' 31. לוח כולל-חב"ד.

3) בעניין אמירת 'מי שבירך': העירני ח"א שבאג"ק (ח"ב עמ' שכו, 'שערי הלכה ומנהג' ח"א עמ' קפו) כתב הרבי "בעניין נוסח ה'מי שברך', הנה במקום שנהגין לאומרו (כי כמדומה בליובאוויטש לא נהגו כן [ייתכן שלא נהגו כן רק כדי שלא להכביד על רבותינו, והרבי מזכיר זאת כאן רק כדי להסביר מדוע אין לו ידיעה ישירה בנושא]) הנוסח היותר מדויק שראיתי הוא בסיפור 'תורה אור' [ראה שער-הכולל פרק כו ס"ה]. עד כמה שזוכרים, בנוכחות הרבי לא אמרו כלל 'מי שברך' לעולה לתורה (מלבד לילולת ולרפואה שלימה), ובכלל אין רגילים לומר זאת בבית-חינו ובישיבות תורת'א אלא כשנדבו תרומה או כשיש צורך מיוחד לכבד משהו, משא"כ בשאר מנייני חב"ד רגילים לברך כל עולה (העירני הרה"ח ר' יוסף-יצחק שי אופן מליקוטי לוי-יצחק, אג"ק עמ' רז, שהורה אודות עליית

הרבי לתורה בשבת שלפני הנישואין "הנה אחר עלייתך לתורה יברוך במי שברך כו' ויאמרו בעבור שאביו ואמו (בשמותם ושמות אבותיהם) נדבו צדקה בעדו וציוו לברכו כו' אמר". ולהעיר, שרבותינו בדרך כלל לא היו מתערבים במנהגי ביהכ"נ (ראה אג"ק ח"ג עמ' קנד ועוד, 'התקשרות' גיליונות: תכח עמ' 19, תלד עמ' 19, תלט עמ' 17 ושי"ט).

4) כדעת הפר"ח סי' תכח ס"ז, קיצור שו"ע סי' עח ס"ד ועוד, הובאו בס' 'בין פסח לשבועות' פ"ד סנ"ד ואילך, וכמנהג האשכנזים, ולא כמובא שם מפע"ח ושער הכוונות שהאריז"ל היה קורא זאת בקול רם כמנהג הספרדים (וב'רשימות הרב"ש' מיום י"ג אדר תרע"ה מובא שגם הרה"ק הרי"א ע"ה, אחיו של כ"ק אדמו"ר מהרשי"ב. נ"ע, היה קורא בקול רם. וראה 'היום יום', זו אלול, בסופו).

ואכן הרה"ח ר' ישראל גורדון סיפר, שפעם - בשנים הראשונות לנשיאת הרבי - קרא את התוכחה בנגינה כרגיל, והעיר רבינו (ע"י המזכיר הרה"ח ר"ל גורנר) מדוע האט זך ישראל היינט צוונגען ביי דעם (תוכחה!): (!מדוע 'שורר' היום ישראל בקריאת התוכחה! - סי' לקט הליכות ומנהגי ש"ק עמ' 74). 5) ספר-המנהגים, שם. לוח כולל-חב"ד. ודלא כמ"ש בס' שולחן-הקריאה פכ"א שהעולה לא יאמר 'חזק', מחשש הפסק. והטעם: "כי הוא שייך לקריאת הסיום (ראה שו"ע אדמו"ר סי' קצ"ט ס"ט). [ולא רק הקהל מברכו, אלא] גם הוא [העולה] אומר [וזאת לקהל], כי נוסחא שלנו היא ונתחזק" - אג"ק ח"ד עמ' די. וראה הנוסחא ב'אוצר מנהגי חב"ד' ניסן-סיון עמ' רפה, ובארכה - במדור זה, בגיליון תרכ"ו, הערה 1.

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

כ"ג באייר ה'תשס"ז - א' בסיון ה'תשס"ז

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	כ"ג באייר	הלכות שכנים.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	הלי איסורי ביאה פרק יח.	מ"ע רלו.
ש"ק	כ"ד באייר	פרק ד-ו.	פרק יט.	מ"ע רלו.
א'	כ"ה באייר	פרק ז-ט.	פרק כ.	מ"ע רלו.
ב'	כ"ו באייר	פרק י-יב.	פרק כא.	מ"ע רלו.
ג'	כ"ז באייר	פרק יג-יד. הלכות שלוחין ושותפין.. בפרקים אלו. פרק א.	פרק כב.	מ"ע רמה.
ד'	כ"ח באייר	פרק כד.	הלי מאכלות אסורות.. בפרקים אלו. פרק א.	מ"ע רמה.
ה'	כ"ט באייר	פרק ה-ז.	פרק ב.	מ"ע רמה.
ו'	א' בסיון	פרק ח-י.	פרק ג.	מ"ע רמה.

זמני השבוע*

תאריך	עלות השחר**		זמן ותפילין ציצית	זריחה	זמן ק"ש	היום והלילה	מנחה גדולה	שקיעת החמה***	צאת הכוכבים
	120 לפני הזריחה	72 לפני הזריחה							
ו', כ"ג באייר	3:27	4:27	4:52	5:53	9:10	12:37	1:11	7:27.1	7:53
ש"ק, כ"ד באייר	3:25	4:26	4:51	5:52	9:10	12:37	1:11	7:27.8	7:54
א', כ"ה באייר	3:24	4:25	4:50	5:51	9:10	12:37	1:12	7:28.5	7:55
ב', כ"ו באייר	3:23	4:24	4:49	5:50	9:09	12:37	1:12	7:29.2	7:55
ג', כ"ז באייר	3:21	4:23	4:48	5:50	9:09	12:37	1:12	7:29.9	7:56
ד', כ"ח באייר	3:20	4:22	4:47	5:49	9:09	12:37	1:12	7:30.6	7:57
ה', כ"ט באייר	3:19	4:21	4:46	5:48	9:08	12:37	1:12	7:31.3	7:58
ו', א' בסיון	3:18	4:20	4:46	5:47	9:08	12:37	1:12	7:32.0	7:58

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.

** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.

*** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ז בסיפורו (סדר הכנסת שבת') מזכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"ז שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש
בהר-בחוקותי	6:50	8:07	7:08	8:09	6:58	8:10	7:07	8:08
במדבר	6:55	8:12	7:11	8:15	7:03	8:16	7:12	8:13

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: שניאור זלמן רודרמן • הגהה: יוסף-יצחק אולידורט

מזל: מזון ליובאוויטש שעל-יד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 72915, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

אינטרנט: www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il ISSN 0793-7474

כפי שיהודי מתנהג עם רעהו, כך בדיוק מתנהגים עמו מלמעלה

הפירוש בנוסח הברכה "אשר קדשנו במצוותיו", המצוות שלו, הוא שהקב"ה בעצמו מקיים מצוות • בזה גופא יש קיום מצוות על-ידי הקב"ה בטרם שציווה עלינו לקיימן, ויש קיום מצוות למעלה, שנפעל מכוח המצוות שאנו מקיימים • מדוע רצה הקב"ה שלמצוות שאנחנו מקיימים תהיה, כביכול, השפעה בעליונים? • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

לשאינו בכור, כך אני יודע ונפרע מן המלווה מעות לישראל בריבית ואומר של נכרי הם". אבל, ביאור זה מסביר את השייכות של ריבית ליציאת מצרים רק במקרה מיוחד שמלווה בריבית ואומר "של נכרי הם", וגם אז – לא במקרה שסיבת אמירתו זאת היא משום שאם יידע הלווה שהמעות של ישראל לא ירצה ללוות², או שאז לא ירשה בית הדין את ההלוואה. רק כשהוא חושב שאין הקב"ה מבחין ח"ו שהמעות שלו – מהווה הדבר כפירה ביציאת מצרים בה הבחין הקב"ה וכו'. ועדיין אין כאן ביאור על הקשר של כללות מצוות ריבית ליציאת מצרים.

וגם צריך להבין השייכות של ריבית לעול שמים. ישנם מפרשים⁵, שבשעה שאחד מלווה כסף ליהודי אחר ללא ריבית, שאינו חושב אודות רווח, הרי הוא מגלה בכך את בטחונו בה' וקבלתו עול שמים – הציווי לסייע ליהודי ללא נטילת רווח;

א. בפרשת השבוע¹ נאמר האיסור דנתינת (ולקחת)² ריבית, ומסיים³, "אני ה' אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים גו' להיות לכם לאלוהים". ואיתא בסיפרא: "מכאן אמרו כל המקבל עליו עול ריבית מקבל עליו עול שמים, וכל הפורק ממנו עול ריבית פורק ממנו עול שמים... שכל המודה במצוות ריבית מודה ביציאת מצרים וכל הכופר במצוות ריבית כאילו כופר ביציאת מצרים". וצריך להבין מהו הקשר המיוחד דמצוות ריבית (יתר על שאר המצוות) ליציאת מצרים וקבלת עול שמים:

השייכות של ריבית ליציאת מצרים – מבאר רש"י (על-פי הגמרא⁴): "אני ה' אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים", "והבחנתי בין בכור

- 1) בהר כה, לו.
- 2) כי גם הלווה עובר (ע"פ תצא כג), - שו"ע אדה"ז ריש הל' ריבית.
- 3) שם, לח.
- 4) ב"מ סא, ב.

5) ראה גם כלייקר כאן.

דעה סי' שעו, ומורי מהר"ם יפה העתיקו אות באות בספר 'לבוש עטרת זהב' סי' שעו כמו שהוא בטור יורה-דעה בלי תוספת ומגרעת, וכן הוא בספר האבודרהם" עכ"ל. והוסיף על זה בעל-פה: הרי מעיד לנו תלמידו, שהנוסח שב'לבוש' שלפנינו (שצויין כמקור הראשון לנוסח זה) איננו מבעל הלבושים (שארובה העתיק את הנוסח הספרדי במלואו, ללא כל שינוי), אלא מן המרפיסים ש'תיקנו' זאת לפי הנוסח המורגל בין האשכנזים. ולכן מסיק והנהיג למעשה שצריך לומר זאת בנוסח הספרדי, שהוא בעל מסורת ברורה וגם נזהר בכבוד שמים. ע"כ.

ולהעיר מתרגום אונקלוס על הפסוק "ה' בדר ינחנו"¹², שהגרסה בו בחומשים הרגילים היא: "בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא". שם הנושא הוא ה', ולכן הביטוי "לאתחדתא" דהיינו שהעולם יתחדש – נראה טעות, ואכן בתאג' התימני (וממנו בחומש 'תורת חיים') הגרסה: "בעלמא דהוא עתיד לחדתא".

שתיית קצף שעל-גבי משקה

בגמרא¹³ אמר אביי, שהוא היה סבור שמה שאין נוהגים לשתות את הקצף¹⁴ שעל-גבי משקין כמו מים, יין ושיכר, הוא משום שהדבר מאוס לאנשים, אבל רבה אמר לו שסיבת הדבר היא משום ש"קשה לכרסם"¹⁵. וממשיכה הגמרא להתייחס לפתרונות אפשריים לזה: "מינפח ביה (לנפוח בו ברוח, כדי להסירו מהכוס) – קשיא לרישא (גורם לחולי הראש). מרחייה (פירש"י לרחותו בידו לצדדין) – קשיא לעניותא (גורם לעניות). מאי תקנתיה? לשקעיה שקועי" (פירש"י לשקעו בתוך המשקה, עד שיכלה מאליו). ע"כ. והובא להלכה בשו"ע אדמו"ר הזקן¹⁶. אך את הסיום "לשקעיה שקועי" לא הביא שם, וגם לא בכף-החיים, שהביא זהירות זאת להלכה¹⁷. וצ"ע הטעם. ואולי סברו שהדבר מובן מאליו.

כן הביאו האחרונים¹⁸ מהשל"ה¹⁹, שרתיחה היא רק מה שעולה מתסיסת המשקה עצמו, אבל מה שנעשה כששופך משקה ועל-ידיה מעלה רתיחה אינו בכלל זה ("זה האופיא הוה משקה"), ומכל-מקום יש להחמיר גם בזה, ע"כ.

והנה למעשה, שתיית משקאות קלים וחריפים, שצפה עליהם שכבת-קצף, היא דבר מקובל ורגיל ביותר, ואף גדולי הרבנים שותים 'סודה', 'בירה' ושאר משקאות מוגזים (ללא קשית²⁰) ואינם מקפידים להמתין לשקיעת הקצף.

אלא שאם הקצף נוצר רק על-ידי חשיפת המשקה לאוויר, עוברים לכאורה רק על חומרת השל"ה דלעיל. ומאידך, הקצף המיוצר עם המשקה עצמו – לרוב הוא מעורב היטב עם המשקה, ולא מעליו; ולכאורה אינו נכלל בהגדרת הגמרא "שעל-גבי משקין". וצ"ע.

ואולי גם על זה צריך לומר "כיוון דדשו בה רבים – שומר פתאים ה"²¹. "ולא יהיה קצף על בני ישראל".

12) דברים לבי, ב.

13) חולין קה, ב.

14) בלשון הגמרא "אופיא". וראה ערוך השלם ערך 'הפיא'. בשו"ע אדמו"ה" הלשון "רתיחה העולה על-גבי משקה".

15) ופירש"י ריחן הבאין מן החוטים. ורגמ"ה פירש, מי שאינו יכול להוציא ניעו. ובערוך ערך 'ברסם' – דלקת קרום החזה.

16) הלכות שמירת גוף ונפש ס"ט. בהוצאת קה"ת תשכ"ח חלק ה' עמ' 1774, ובמהדורה החדשה חלק ו עמ' קמה.

17) או"ח סי' קע ס"ק פב וי"ד סי' קטו ס"ק רד.

18) או"ח סי' קע ס"ק כד, כד-החיים הנ"ל ולקוטי מהרי"ח דף קיב ע"ב – הובאו בס' 'שמירת הגוף והנפש' סי' מא.

19) שער האותיות אות ק. בדפוס אמשטרדם, דף פ רע"א.

20) לעצם ענין השתייה בקשית, בשו"ת משנה הלכות ח"ו סי' לו ורבבות-אפרים ח"א סי' קלא כתבו, שהשונה בקשית חייב לברך על שתייתו (ומציינים בזה גם לשו"ת אבני-חפץ סי' לו, חסד-לאברהם (תאומים) סי' כה, ושבת-הלוי ח"ד סי' כא).

21) "וכמאמר רז"ל שבת קכט, ובמקומות שנסמנו בשו"ת צמח-צדק חלק אה"ע סו"ח יא" – כפי שכתב הרבי באג"ק ח"ב עמ' קמד – 'שערי הל' ומונהג' חו"ד עמ' מ. וראה שם ההבדל בזה באם הסכנה טבעית או סגולית. וצ"ע לאיהו סוג שייכות סכנות אלו. עכ"פ" קשה לעניות" הוא ודאי סגולי.

בנוסח 'הקדיש הגדול' / שתיית קצף

בנוסח 'הקדיש הגדול'

ה'קדיש הגדול' נהוג (גם בין אנ"ש) לאומרו בהלוויית רח"ל¹ (בימים שאומרים בהם תחנון²), מפני שתוכנו מדבר בתחיית-המתים.

קדיש זה נדפס גם בסוף סיומי המסכתות בש"ס וילנה. כפי שסיפר הרה"ח הרב יואל שיחי' כהן, הרבי ציווה להרה"ח הרב מאיר אשכנזי ז"ל לאומרו בסיום הש"ס בכ"ד טבת תשי"ב, במקום 'קדיש דרבנן' שהתחיל לומר אז (כפי שאמרו בליובאוויטש³).

יש בקדיש זה נוסח ספרדי ונוסח אשכנזי. הנוסח הספרדי מופיע בסדר רב עמרם גאון⁴ וברמב"ם⁵, ונוכח ברמב"ן⁶, באבודרהם⁷, בטור⁸, ועוד.

הנוסח האשכנזי נדפס כאמור גם בסיום המסכתות, ואצלנו - בסידור 'תורה אור'⁹. בסידור 'עבודת ישראל'¹⁰ כתב על נוסח זה: "בעלמא די הוא עתיד לאתחדתא - כן בסידורי אשכנז, וכן גרסת הלבוש בי"ד סי' שעו. ובסדר רב עמרם גורס 'בעלמא דהוא עתיד לחדתא'. והרמב"ם גורס 'דעתיד לחדתא עלמא' וכן מנהג הספרדים". ומבאר שבגירסא זו הכוונה שהקב"ה עתיד לחדש את העולם, "ולנוסח שלנו הפועל ב'התפעל' ומוסב על העולם, שול'עתיד יתחדש העולם".

אמנם כתב על זה מו"ר הרה"ג ר' אליהו כ"ץ ע"ה, רבה של באר-שבע, כדלהלן:

בסידור ר' שבתאי סופר (כתב יד¹¹) כתב: "יתגדל בעלמא דהוא עתיד לחדתא. כן הוא נוסח הקדיש בטור יורה-

מובן, שזה שעלידי מצוות בני-ישראל נעשה קיום המצוות שלמעלה, אינו בגלל שיש איזה ערך ביניהם, שהרי אין לנברא כל ערך לגבי הבורא; אלא כך עלה ברצונו יתברך שהמצוות המתקיימות עלידי בני ישראל יפעלו כביכול למעלה.

וצריך להבין: מהו הטעם לרצון זה, שעבודת בני ישראל למטה תשפיע, כביכול, למעלה, למרות שהמרחק הוא באין-ערוך.

עניין קיום המצוות למעלה שקודם לעבודת בני ישראל למטה - מובן, שעלידי זה ש"הוא עושה", הוא נותן כוח "לישראל לעשות", נתינת כוח לקיום המצוות עלידי בני-ישראל¹⁴.

אבל מה ההסבר לכך שעשיית בני ישראל תפעל שיעשה הדבר גם למעלה?

ג. ולהבין זה יש להקדים תחילה ביאור כללות עניין העבודה:

לכאורה: לשם מה צריך להיות הסדר שמוכרחת להיות עבודתם של ישראל, הרי הקב"ה יכול ליתן כל ההשפעות מלמעלה, בדרך אתעורות דלעילא. ובפרט לפי הידוע שכוונת הבריאה היתה "כדי להיטיב לברואיו"¹⁵, כי הקב"ה הוא תכלית הטוב ו"טבע הטוב להיטיב"¹⁶ - ומצד "להיטיב" היו כל הברואים (ועל-אחת-כמה - וכמה בני ישראל שהם עיקר ותכלית הבריאה, שבביל ישראל והתורה שנקראו ראשית¹⁷) צריכים לקבל כל ההשפעות גם ללא עבודה?

ומבואר בזה: מתי מהווה ההשפעה אמיתית הטוב - כשנתינת להמקבל בשכרו ("פארדינטערהייט"), ולא כשנתינת לאדם מתנת חנם ללא יגיעתו, נקראת "נהמא דכיטופא"¹⁸. וכיוון ש"טבע

ואילו המלווה בריבית, מגלה שאינו בוטח בה', וכי הוא פורק ממנו עול שמים.

אבל ביאור זה אינו מובן: (א) אין הדבר קשור ב'עול שמים' כי אם במידת הביטחון.

(ב) העדר הביטחון אינו קשור עם עניין הריבית, אלא עם גמילות-חסדים: לפני פסוקי מצוות ריבית נאמר בפרשה: "וכי ימוך אחיך... והחזקת בו"⁷, שיש להלוות לו ללא נטילת רווח. כשמישהו אינו רוצה להלוות ממון ללא נטילת רווח, מתוך חשש לפרנסתו, ומעדיף לסחור (ולהשתכר) בכל כספו, בכל פרוטה מממנו - הרי הוא מגלה בכך שחסרה לו מידת הביטחון, אך אינו עובר בזה על איסור ריבית (שכן לא הלווה כלל).

ב. תוכנה של קבלת עול שמים - שהתבטאותה היא קיום המצוות - ההשתתפות מלמעלה בעבודת בני-ישראל.

ידוע⁸ הפירוש בכרכת המצוות (שמברכין עובר לעשייתן⁹): "אשר קידשנו במצוותיו" - במצוות ה', כי אף הקב"ה מקיים את המצוות¹⁰. ושני עניינים בזה¹¹: (א) קיום המצוות למעלה שקודם לקיום המצוות של בני ישראל, וכמאמר רז"ל¹² "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות", (ב) קיום המצוות למעלה שנעשה עלידי קיום המצוות של בני ישראל, כמאמר רז"ל¹³ "כל הקורא בתורה הקב"ה קורא ושונה כנגדו", וכבתורה כך במצוות.

(6) מעלה היותר גדולה בצדקה (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ז).

(7) שם, לה.

(8) לקו"ת ואתחנן ט"ד. שה"ש יב, א.

(9) פסחים ז, ב. ושי"ג.

(10) כמבואר גם בהמאמר דל"ג בעומר (סה"מ תשי" עמ' 209 ואילך).

(11) ראה לקו"ש ח"ג עמ' 958 הערה 11 ובהמציין שם.

(12) שמו"ר פ"ל, ט.

(13) תרבא"ר רפ"ח. יל"ש איכה רמו תתרלד.

(1) שו"ע (הב"י) יו"ד סי' שעו ס"ד. 'דרכי חסד' (להרב יצחק דובער אושפאל ז"ל. דיני ומנהגי חברה קדישא), יצא-לאור ע"י חברה-קדישא של אגודת-חסידי-חב"ד, ברוקלין נ.י. תשל"ה) עמ' עז.

(2) גשר-החיים פט"ז (עמ' קג). 'דרכי חסד' שם (וצ"ע שנשמטו משם מרשימת הימים שאין אומרים תחנון, י"ט כסלו וי"ב תמוז).

(3) רשימת דברים להרה"ח ר' יהודה חיטריק ז"ל ח"ד עמ' ריט, מכ"ד טבת תרע"ה. זאת כדברי הרה"ג הרה"ח ר' שאול ברוק ע"ה, ע"פ לשון הש"ך יו"ד סי' רמו ס"ק כו. ("א שגם הרבי אמרו לאחר שהתפלל מנחה ביום כ' מנ"א תשי"א, שסיים את מסכת תענית בקול

וואת ה'הדרן' עליה אמר בערב בהתוועדות), ואחריה אמר את הקדיש דרבנן שאחר התפילה. ואולי כך היה גם בסיום הנוכח בא"ק כרך יד עמ' שעו. ואין זה שייך לסיום הנערך בפני עצמו).

(4) צידוק הדין ד"ה וכשמסיימן לקבור.

(5) סדר תפילות כל השנה בספרו"ס האבה (אצלו זהו נוסח כל 'קדיש דרבנן').

(6) תורת-האדם, שער האבל, עניין ההתחלה ד"ה (מח) ובמסכת.

(7) סדר תפילות התעניות (במהדורת ירושלים תשכ"ג עמ' רמט, רנו) ועוד.

(8) יו"ד סי' שעו.

(9) עמ' 402, וצילום מזה בספר 'דרכי חסד' עמ' עדר.

(10) לר"י בר, עמ' 588.

(11) לר' שבתאי בן יצחק סופר, כת"י בהמ"ל נ.י. 4465 מס' 13482 "הגהות על הסידור: עם ברורי הלכות תפילה", שתנו עליו 'הסכמות', שם, בין השאר: רבינו נתן בן שלמה שפירא (בעל 'מגלה עמוקות') ורבינו ישעיהו בן אברהם הורוביץ (בעל 'השל"ה).

"ארבע מידות בתלמידים"

ארבע מידות בתלמידים – מהר לשמוע ומהר לאבד, יצא שכרו בהפסדו; קשה לשמוע וקשה לאבד, יצא הפסדו בשכרו; מהר לשמוע וקשה לאבד, זה חלק טוב; קשה לשמוע ומהר לאבד, זה חלק רע (פרק ה, משנה יב)

פירש רבנו עובדיה מברטנורא:

מהר לשמוע ומהר לאבד יצא שכרו בהפסדו – דמאחר ששוכח מה שלומד, מה הנאה יש במה שהוא מהר לשמוע; נמצא הפסדו גדול משכרו. קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו – שמירה טובה שיש בו, יתירה על המדה הנפסדת, הואיל ומה ששמע אחר הקושי הוא זוכר ואינו שוכח. ונפקא מינה, שאם יש לפנינו שני תלמידים ואין לנו לספק מזון אלא לאחד מהם, נקדים הקשה לאבד על המהר לשמוע. זה חלק רע – לא הווה שייך למתני הכא חסיד או רשע, שאין זה דבר התלוי בבחירתו של אדם, אלא חיסרון שהיה בו מעיקר ברייתו.

פירש כ"ק אדמו"ר:

השאלות במשנתנו: א) מה מחדש התנא, והרי כל מלמד יודע שישנם סוגים שונים בתלמידים. ב) מהי ההוראה מענין זה במידת החסידות. ג) הדיוק "חלק טוב... חלק רע", ולא "מידה טובה... מידה רעה" וכיוצא בזה.

והביאור: חיוב הלימוד עם תלמידים על-פי דין ("ושיננתם לבניך, אלו התלמידים") אינו אלא ללמוד עמם תורה, אבל אין כל חיוב להתעניין בכישורונותיו של התלמיד ולתקן את הדרוש תיקון. אולם מצד מידת חסידות על המלמד להתעניין בתכונותיו של התלמיד ולהשתדל לעזור לו גם בזה.

"מהר לשמוע" – כאשר התלמיד קולט ומבין בקלות את הדבר הנלמד, אין המלמד רשאי להסתפק בכך, אלא עליו לוודא שהתלמיד יחזור על לימודו כדי שלא ישכחנו.

"קשה לשמוע" – עלול המלמד לחשוב שחבל על הזמן שמושקע בתלמיד זה, ועדיף להקדיש את כל זמנו ומרצו בתלמידים אחרים. אומרת המשנה, שעל המלמד לבדוק את כוח הזיכרון של התלמיד, ואם הוא "קשה לאבד", הרי יצא הפסדו בשכרו.

"מהר לשמוע וקשה לאבד" – כאשר יש למלמד תלמיד מצטיין, אין לו להתגאות בכך, שכן זה חלק טוב – כישורונותיו הברוכים של התלמיד הם "חלק" שניתן לו מלמעלה, ואינם פעולתו של המלמד.

"קשה לשמוע ומהר לאבד" – גם כאשר יש לו תלמיד גרוע ביותר, אסור לו להתיימש ממנו ולהניחו לנפשו, שכן זה "חלק רע", התלמיד אינו אשם שקיבל "חלק" כזה מן השמים. לכן יש לעזור לו לפתח ולשפר את כושר שכלו.

"מהר לשמוע ומהר לאבד" – מכיוון ש"יצא שכרו בהפסדו", שומה עליו לחזור תמיד על לימודו.

"קשה לשמוע וקשה לאבד" – אין לו ליפול ברוחו בגלל היותו "קשה לשמוע", בידעו ש"יצא הפסדו בשכרו".

(מהתוועדות שבת 'קודש פרשת במדבר ה'תשד"מ – בלתי מוגה. התוועדות תשד"מ כרך ג, עמ' 1806)

וכ"ק מו"ח אדמו"ר²¹ ביאר זה על-פי משל: פריץ אחד הזמין איכר, וציווה עליו "לעבוד" במגל, להניע אותו הנה והנה בחדרו של הפריץ כפי שהוא עושה זאת בעבודתו בשדה, והבטיח לו שכר עבור ה"עבודה". מתחילה נתרצה האיכר, אך לאחר שעבר זמן קצר – התחרט בטענה: "ראבאָטו ניע ווידאַט" – אין העבודה ניכרת]. ולכן נקבע מלמעלה שעבודתו של יהודי

הטוב להיטיב", חפץ הקב"ה לתת לבני-ישראל את הטוב האמיתי, ולכן קבע שיקבלו את ההשפעות רק על-ידי עבודה. על-פי זה יובן הטעם שעבודת בני ישראל פועלת כביכול למעלה: כשאדם מקבל שכר (השפעה) עבור עבודה מסויימת (לא כמתנת חנם), אבל עבודה זו אינה מביאה למשלם (המשפיע) כל תועלת – נכלל עדיין

השפעת מעשיו למעלה נותנת לו כוח לעמוד מול היצר הרע שבא וטוען, מה אכפת לו להקב"ה אם אתה מניח תפילין אם לאו ח"ו, אם אתה מתפלל באריכות וכיוצא בזה...

מועילה למעלה, וידיעת הדבר נותנת "חיות" ועריכות בעבודה. וגם, ידיעה זו נותנת כוח²² לעמוד נגד היצר הרע²³ הטוען מה איכפת לו להקב"ה אם אתה מניח תפילין אם לאו ח"ו, אם אתה מתפלל באריכות וכיוצא בזה – כיוון שיש לו את ההרגשה שהעבודה נוגעת לעצמותו ומהותו יתברך כביכול.

ה. היות שכל ההמשכות מלמעלה באות על-ידי עבודת בני ישראל, הרי, כשם שהדבר ביחס להמשכה פרטית של כל מצווה לחוד, שהמצווה שלמעלה נעשית על-ידי אותה מצווה שמקיימים בני-ישראל – כן הוא גם ביחס לכלל עצם העניין: כדי שעבודת בני ישראל תשפיע למעלה – חייבת להיות עבודה מסויימת. ועבודה זו היא – מצוות ריבית.

שכר זה בגדר "נהמא דכיסופא", כיוון שהמקבל יודע שעבודה שעבודה ניתן לו השפע אין כל תועלת, וממילא, אין מגיע לו כל שכר עבודה. לפיכך נקבע מלמעלה הסדר שעבודת בני ישראל תפעל למעלה (אותן המצוות הנעשות למטה) כדי שהשכר לא יהא בגדר "נהמא דכיסופא" כלל: עבודתם מועילה למעלה – זכאים הם לקבל שכר חלק העבודה¹⁹.

ד. ועוד טעם:

עבודה, שהיא עצמה אינה מביאה כל תועלת – אפילו כשמקבלים עבודה שכר – אין בה כל חיות ועריכות, ולכן קשה מאד לבצע את העבודה והיא מעייפת מאוד, עבודת פרך²⁰:

19) ואף שאי"ז מצד העבודה עצמה (שהרי אין ערוך בין נברא לבורא) ורק לפי שכן עלה ברצונו ית' כנ"ל, אעפ"כ, מצד הרצון שלמעלה שעבודת הנבראים תתפוס מקום וכו' הרי לאחרי גילוי רצון זה – נעשה כן באמת (ע"ד המבואר בדרך מצוותך נד, ב).

20) תו"כ בהר כג, מהג (הובא בפרש"י). ראה ג"כ ד"ה קרוב ה' תר"ץ ס"ב (סה"מ קונטרסים ח"א קה, ב).

21) ראה סה"ש תר"פ"ז עמ' 27. תרצ"ו"ת"ש עמ' 114 ואילך.

22) שהרי לולי נתינת כוח מלמעלה אינו יכול לעמוד כנגד היצר, כמארז"ל "אלמלא הקב"ה שעזר לו אינו יכול לו" (סוכה נב, רע"ב. ויש"נ).

23) להעיר ג"כ מר"ה ויקח המן בהוספות לתו"א.

ונתתי שלום בארץ (כו,ו)

שלמא דארעא, שלמא דביתא, שלמא דעלמא (זוהר ח"ג קטו)

היכן מצא זוהר בפסוקנו גם "שלמא דביתא" ו"שלמא דעלמא"?
"ונתתי שלום בארץ" - היינו "שלמא דארעא".
"ושכבתם ואין מחירד" - "שלמא דביתא".

"וחרב לא תעבור בארצכם" - "שלמא דעלמא". מכיוון שיהיה שלום בעולם כולו, לא יעברו גייסות למלחמה דרך ארץ-ישראל (ראה רש"י).

(מהתוועדות שבת-קודש פרשת בהר"בחוקותי תשמ"ג. התוועדויו תשמ"ג כרך ג, עמ' 1469)

* * *

המשמעות הפנימית של "שלום" היא - השכנת שלום בין החומר לצורה, על-ידי הגברת הצורה על החומר. בעבודה זו שלושה שלבים.
"שלמא דארעא" - השלב הראשון הוא אמירת "מודה אני", המכשירה את היהודי, שנקרא "ארץ חפץ" (מלאכי ג) לעבודת היום.
"שלמא דביתא" - לאחר מכן באה תפילת שחרית (והשיעור בתורה שיש לקבוע לאחר התפילה), שבה האדם בונה את "ביתו" הרוחני.
"שלמא דעלמא" - עם סיום התפילה והיציאה אל העולם מתחילה העבודה של בירור וזיכוך העולם, היינו המשכת הקדושה שהרגיש בתפילתו בתוך עסקי המסחר והדרך-ארץ.

(מהתוועדות שבת-קודש פרשת בהר"בחוקותי תשמ"ג. התוועדויו תשמ"ג כרך ג, עמ' 1469)

והתהלכתי בתוכם (כו,ב)

"והתהלכתי" רומז לשני סוגי "הילוך" שיהיו לעתיד-לבוא: א) המשכת והורדת אור אלוקי בעולם, ב) העלאת העולם והתכללותו באור האלוקי.
למה הרב דומה? לשני אנשים שאחד עומד על הר והשני בבקעה; אפשר לקרובם זה לזה הן על-ידי שהעליון ירד למטה והן על-ידי שהתחתון יעלה למעלה.
היתרון של "המשכה" הוא בשלימות האור, דהיינו שנמשך אור רב ונעלה. לעומת זאת, היתרון של "העלאה" הוא בשלמות הכלי, שהאור (המועט) שנמשך נקלט ונתפס בכלי באופן פנימי. לעתיד-לבוא יתחברו ויתמזגו שתי הבחינות - יתגלו או הגילויים הנעלים ביותר והם ייקלטו בכלים בקליטה פנימית ויסודית.

(ליקוט-תורה - דברים, עמ' כז)

וזכרתי את בריתי יעקב... יצחק... אברהם (כו,מב)

רבי לוי-יצחק שניאורסון אמר פעם ליהודי שהיה נכדו של הרב הקדוש רבי זוסיא מאניפולי:
מדוע מוצאת התורה לנכון להזכיר בתוכחה את הייחוס וזכות האבות שלנו? אלא עצם הזכרת עובדת היותנו צאצאי אברהם, יצחק ויעקב - בהתחשב במעמדנו ומצבנו - זוהי תוכחה שאין לך גדולה ממנה... והוסיף: אני אומר זאת לך, ומתכוון לעצמי (הר"ר לוי-יצחק היה בן אחר בן לכ"ק אדמו"ר הצמח"ד צדק).

(מפי השמועה)

כך גם מלמעלה: לא זו בלבד שנותנים לו תחילה הכוח לעבודתו, אלא שמשותפים עמו מלמעלה בעבודה עצמה - "הקב"ה קורא ושונה כנגדו".
וזהו השייכות של מצוות ריבית אל קבלת עול שמים ויציאת מצרים: מצוות ריבית מהווה תוכן (וסדר) כללי²⁵, שבאמצעותה נעשה, כביכול, הקב"ה שותף ליהודי בעבודתו - קבלת עול שמים (קיום המצוות), ולהיותו קשור עם הקב"ה, יוצא הוא מכל המיצרים וההגבלות - יציאת מצרים.

1. "צדיקים דומים לבוראם"²⁶:

כשם שדרכו של הקב"ה היא לא רק לתת תחילה הכוח לעבודת התורה והמצוות, אלא גם לאחר זה, כשבני ישראל מקיימים מצוות בפועל הרי הוא מקיים אותן המצוות, כך היא, כביכול, הנהגתם של צדיקים, ובמיוחד של נשיאי ישראל - שהם מהווים הממוצע המחבר בני ישראל עם הקב"ה²⁷ - שלא זו בלבד שהם נותנים כוח להשלוחים שלהם לבצע שליחותם, כי אם גם הם עצמם עושים את אותה העבודה שהטילו על השלוחים שלהם.

הנהגה כזו נראתה בגלוי במיוחד אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר: לא זו בלבד ששלח שלוחים ונתן להם כוח לפעול בהחזקת היהדות בכלל והפצת המעיינות בפרט, אלא שגם תמיד (לא רק בשנים הראשונות, כי אם גם בשנים המאוחרות, לאחר שהעמיד תלמידים ותלמידי תלמידים, שהם היו מסוגלים לבצע את העבודה) התמסר לעבודה זו.
דבר זה משמש הוראה לכל המקושרים אליו והולכים בעקבותיו: אין להסתפק בכך שהעמידו תלמידים העוסקים כבר בהרצת התורה והפצת המעיינות, מתוך חישוב שמאחר שעבודת תלמידיהם נובעת מהשפעתם הם, יקבלו גם הם, המשפיעים, את תוספת האור שנמשך על-ידי עבודת התלמידים, ומשום כך אין עליהם לעסוק

25) וזהו מה שאמרו רז"ל (שמו"ר פ"א, ד) שמי שאינו מלווה בריבית "כאילו קיים המצוות כולן" - שעל-ידי קיום מצוות ריבית נעשה סדר כללי - השתתפות הקב"ה בכל מצוותיו.

26) במדב"ר פ"י, ה.

27) ראה סה"ש תורת-שלום עמ' 158.

ריבית - פירושה: קבלת רווח עבור ממון שניתן בהלוואה, כלומר, קבלת שכר על העובדה שבעבר היה הממון שלו (למרות שעתה כבר יצא הכסף מרשותו ונכנס לרשות הלווה), ובכך השלווה אותו בעבר, נתן (המלווה) אז אפשרות ללווה לסחור בו.

וזהירות מריבית - פירושה: קבלת רווח רק מהשייך לו עתה (שזהו התוכן ד"היתר עיסקא": חלק מן הכסף נשאר של המלווה, אלא שהוא נותנו בפיקדון בלבד ללווה, ואת הרווח הוא מקבל רק מהחלק השייך לו גם עתה. ועל-דרך זה - שכירת בהמה וכלים).

כדרך שיהודי מתנהג עם יהודי שני - כך מתנהגים עמו מלמעלה: אם הוא עובר על איסור ריבית, הוא נוטל עתה רווח משום שנתן לו בעבר כסף, מתנהגים עמו מלמעלה באופן כזה: עבודתו עתה היא כביכול ללא השתתפות מלמעלה²⁴; ישנה רק נתינת ה"כסף" - כוח - קיום המצוות שלמעלה - לפני שהוא מתחיל בה"מסחר", ההתעסקות בעבודתו, שזהו הכוח לביצוע עבודתו. ואילו כשהוא מקיים מצוות ריבית, מתנהגים עמו

24) עפ"י יובן גם הטעם מה שהמלווה בריבית אינו קם בתחיית המתים (ש"ע אדה"ז הל' ריבית ס"ב. וראה שמו"ר פ"א, טו. הוספות לירושלמי (וילנא) סוף ברכות. פדר"א ספ"א). כי ענין המצוות הוא שעושים מגשמיית העולם (הווה ונפסד - מיתה), כלי דירה לקדושה (חיות ונצחיות). - ראה סד"ה שובה ישראל תרצ"ה (סה"מ קונטרסים ח"ב שכט, ב ואילך) - ע"י עבודתו, גורם תחיית המתים. והנה עבודת הנבראים מצד עצמה מוגבלת היא, והנצחיות שנמשכת ע"י המצוות (ראה תניא פכ"ה) היא ע"י שמתחבר (ל' צוותא) בה' אלוקים חיים, וממשיך הנצחיות מלמעלה"ט, גורם שיהיה הקב"ה קורא וכו', מצוותיו של הקב"ה דווקא. ולכן, המלווה - אדרבה, נושך ומחסר מקדושה (חיות) - "נשך", ומחורבנה של ירושלים נתמלאה צור - (קליפה - מיתה) "תרבית"יחל אור טו, א (ד) - ע' מ) - עונשו מידה כנגד מידה - אינו קם בתחיית המתים. וכזה יובן מה שפ' חלק אינו מונה מלווה בריבית בין אלו שאין להם חלק לעוה"ב - כי זה נכלל בכלל כופר (ועושה היפך עניין) תחיית המתים (משיחת ש"פ משפטים תשכ"ג).

פרשת בהר-בחוקותי

תזמור כרמך (כה, ג)

"כרמך" - רומז לכל יהודי, המשול לכרם, כדכתיב (ישעיהו ה), "כי כרם ה' צבאות בית-ישראל".
 "תזמור כרמך" - כל יהודי חייב לבצע "עבודת הכרם" כנפשו פנימה, לסקל ולזמר את המידות הרעות שבה - קנאה, שנאה, תאוה וכיוצא בהן.

(ליקוטי-תורה - ויקרא, מא)

והיתה שבת הארץ לכם לאכלה... ולבהמתך (כה, וז)

"שבת הארץ" - שביתת וביטול הארציות והחומריות ("שבת" מלשון "והשפתי חיה רעה") צריך להיות לא רק בשעת עסק התורה והתפילה, אלא גם, "לאכלה... ולבהמתך" - בכל ענייני האדם, גם באכילתו ובשתייתו וכיוצא בהם, שבהם הוא דומה לבהמה.

(ליקוטי-שיחות, כרך ט, עמ' 407)

ולבהמתך ולחיה אשר בארץ תהיה כל תבואתה לאכול (כה, ז)

כל זמן שחיה אוכלת מן השדה, האכל לבהמתך מן הבית; כלה לחיה מן השדה, כלה לבהמתך מן הבית (רש"י)

תוכנה של מצוות השמיטה הוא ביטול ה'יש': ששת שנות הזריעה והקצירה, כאשר השדה ויבולה שייכים לבעל השדה, הן בבחינת ישות ומציאות; ואילו בשמיטה, כאשר שדה ופירותיה מופקדים ובעל הבית שווה לכל שאר בני-האדם - זהו ביטול ה'יש'.
 לפיכך תלה הכתוב אכילת אדם באכילת חיה, שכן מחמת עוצם הביטול - האדם והחיה שווים הם כביכול.

(ליקוטי-תורה - ויקרא, מב)

גאולה תתנו לארץ (כה, כד)

"ארץ" - הארציות והחומריות של העולם, המסתירה על האור והחיות האלוקי שבו.
 "גאולה תתנו לארץ" - יש לגלות את האור האלוקי המכוסה ו"לגאול" בכך את העולם מן ההעלם שבו הוא שרוי.
 זהו שאמרו רז"ל (אבות פ"ו) "מביא גאולה לעולם": "עולם" הוא מלשון העלם, ויש "לגאול" את העולם מההעלם וההסתור השורר בו.

(כתר-שם-טוב - הוספות - סימן צב)

עול שמים, שעל-ידי זה יהיה אצלם העניין דיציאת מצרים, שייצאו מכל המיצרים וההגבלות שלהם.

(קטעים* מהתוועדות שבת-קודש פרשת בהר-בחוקותי, מברכים-החודש סיוון ה'שי"ת. 'תורת' מנחם - התוועדות' ה'שי"ת, חלק א, עמ' 71-76)

עתה עם הזולת אלא לעסוק בתורה לעצמם. הנהגה כזו - קבלת "רווח" (תוספת אור) בעד עבודה של העבר - היא (בדקות) עניין של ריביות. תמיד עליהם לעסוק לא רק עם עצמם, כי אם גם עם הזולת: לעשות אותה עבודה הנדרשת מתלמידיהם.

ושכר ההתנהגות של זהירות מריבית, הוא, שגם בעבודתם העצמית יזכו להשתתפות כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ובאמצעותו - כיוון שהוא עומד בין ה' וביניכם - להשתתפות הקב"ה, קבלת

(* נרפס בלקו"ש ח"ג ע' 1007 ואילך.)

מינוי ל'התקשרות'

אפשר לקבל את גיליון 'התקשרות'

ישרות הביתה באמצעות הדואר

מינוי לשנה: 177 ש"ח (ב-4 תשלומים)

מינוי לחצי שנה: 88 ש"ח (ב-2 תשלומים)

את השם, הכתובת והתשלום יש להעביר לפי הכתובת:

'התקשרות', מחלקת המנויים, ת"ד 14 כפר-חב"ד 72915.

כמו-כן אפשר להירשם בטלפון ולשלם בכרטיס אשראי, בטל' 03-9607588, שלוחה 130

לעתיד לבוא - צמיחה וגידול אצל כולם בשווה

חיבור "בהר" עם "בחוקותי"

מבואר בדרושי חסידות (ליקוטי תורה צו יז,א. ועוד) שמשיח צדקנו ילמד תורה את כל העם כולו, כולל האבות ומשה רבנו, כמו שכתוב במשיח "ירום ונשא וגבה מאוד", למעלה מאברהם ויצחק וכו' - מכיוון שמשיח צדקנו יגלה פנימיות התורה, ש"יש בה עליות רבות לאין קץ ותכלית".
... ועל-פי זה - עניין ההליכה מחיל אל חיל דלעתיד לבוא, כולל הגילוי דפנימיות התורה על-ידי משיח צדקנו באופן של "עליות רבות לאין קץ ותכלית" - הרי זה על-דרך העניין ד"בהר", מכיוון ש"הר" עניינו צמיחה וגידול, כנ"ל.

וביחד עם זה - הרי מבואר בכמה מקומות שהלימוד דלעתיד לבוא יהיה באופן של ראייה, ובעניין הראייה שווים כולם, ואם-כן, הרי זה בדוגמת העניין ד"בחוקותי", המורה על העדר השינוי.

(מהתועדות שבת קודש פרשת בהר בחוקותי, מברכים החדוש סיון ה'תשמ"ג.
'תורת מנחם - התועדות' תשמ"ג, כרך ג, עמודים 1455-1456)

אפשר לפעול זאת על-ידי 'אנחה פנימית'

סיום הספר וההכרזה "חזק חזק ונתחזק" - יוסיף חיזוק לכל אחד ואחד להתחיל באופן חדש לגמרי - באופן ד"בחוקותי תלכו" - שיעורים חדשים בתורה (נוסף לחיזוק השיעורים הקיימים והקבועים עד עתה), כולל - שיעורים ברבים, בנגלה בתורה ובפנימיות התורה, כולל - חיזוק בקיום מנהג ישראל ללמוד פרקי-אבות בשבתות אלו...

ועוד ועיקר - שכבר ישלימו את הפעולות האחרונות, השיריים דמעשינו ועבודתנו בצחצוח הכפתורים, לאחרי הריבוי הכי גדול שהיה עד עתה, וכנ"ל הפסק-דין שכבר כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, "תלוי" גם מלשון שישנו כבר מן המוכן ו"תלוי" כבר באוויר שטח זה, וצריך רק להורידו בפועל - שזה יכול כל אחד ואחד לעשות ברגע קטן ובאיוה מקום ומעמד ומצב שיהיה - גם בשעת ההתועדות עתה - על-ידי זה שיתבונן לרגע באופן שזה יעורר אצלו אנחה פנימית, שעל זה ישנו הפסק-דין ועדות כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (וכמה גדולי ישראל, הרגצ'ובי וכו') - שאנחה יהודית היא תשובה שלימה, והבטיחה תורה: א) ישראל עושין תשובה - ב) ומיד הן נגאלין.

וזה מביא התשובה - וכנ"ל אין הדבר תלוי אלא בתשובה - של הקב"ה כביכול, שגלו לאדום שכינה עימם, כפסק-דין הרשב"י - ושב ה' אלו קיך את שבותך, ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל, והולכים כולם יחד לארץ-הקודש, בירושלים עיר-הקודש, בבית-המקדש השלישי, תכף ומיד ממש.

(מהתועדות שבת קודש פרשת בחוקותי, כ"ב באייר ה'תשמ"ט. 'תורת מנחם - התועדות' תשמ"ט, כרך ג, עמ' 192)

וזמן, וכו' נוסף על שאלת הפרנסה עד שתתפרסם הספרות החדשה, תתקבל בחוגים הקובעים בקניית ספרים מסוג הנזכר] ל[עיל] למרות ההתחרות המפורסמים כבר וכו'.
ויתיעץ בידידים מבינים בהנ"ל - המוכן הוא להכנס ל[ל] ז[ה].
אזכיר ע[ל] הצ[יון].

זירוז הופעת התניא בצרפתית

ברשימת ה'תרגומים' של דפוס ספר התניא אות ד - צרפתית נאמר: "חלק ראשון. לקוטי אמרים. תורגם בהשגחת הרב בנימין אליהו שי' גורודצקי... ניר-יארק, ה'תשל"ה. 34, 370 עמודים".

יגיעות רבות יגעו עד שנסתיימה מלאכת התרגום וההדפסה. בשלב מסויים, בכ"ג במרחשוון תשל"ה, כתב הרב החסיד מו"ה רפאל וילשאנסקי - מנהל הלשכה האירופית שבראשה עמד הרב גורודצקי - מכתב לרבי. הרבי השיב תוך מחיקת והדגשת מילים מתוך המכתב, וכן הוסיף לבקש הבהרות וכו'.

כך כתב הרב וילשאנסקי:

"בעבודת הגהת התרגום (לצרפתית) של חלק א' דתניא - הגעתי עד-עתה לסוף פרק ל', והנני מצרף בזה כו"ם".

הרבי הגיב [גם לצד המשך המכתב]:

וימסור זה לדפוס ת[יכף] ומי[ד]

[יותר טוב למצוא כאן] או בקאנאדא [בית דפוס צרפתי ולהדפיס את התניא כאן... מצד מהירות ההדפסה].

להחזיר המצו[רף] ב[זה].

[=כלומר הרבי מבקש להחזיר את גיליונות

ההגהה לרב וילשאנסקי
אחר-כך הוסיף הרבי וכתב:
הרי היתה המדובר (ע"פ מכתבו האחרון)
שנכונה סברתו - לא לחכות ולתקן עוד ועוד כוין
אום] למסור לדפוס כמו שהוא - ומיה השק [לא]
וטריא[עור] הפועם]!;

התורה מחזרת על אכסניה שלה

מוצאי שמחת-תורה תשל"ה. במהלך חלוקת ה'כוס של ברכה' עובר הר"ר נפתלי לוי, בנו של הר"ר יצחק לוי, ששימש נציג אגודת-ישראל בארגון האו"ם.

במפתיע פנה אליו הרבי וביקש ממנו במין תביעה - לשלוח לו חידושי-תורה מודפסים שלו. מגודל ההתרגשות והמעמד המיוחד לא קלט הרב לוי את הדברים. כעבור ימים לא-רבים זכה לקבל מהרבי הבהרה בכתב ובה נאמר:

הנאמר בינינו במוצאי שמח[ת] ת[ורה]: באם הדפיס חד[ושי] ת[ורה] משלו [במכ[תבי] ע[ת] וכיו[צא] ב[זה]] וישלח לי גם העתקה - ת[שואות] ח[ן] מראש ע[ל] ז[ה] [ובפרט שגם אביו שליט"א נוהג כן, ובספרייתי ש[אלות] ות[שובות] דזקנו ע[ליו] ה[שלום] [=הכוונה לגאון מו"ה אהרן לוי - הי"ד - אב"ד רישא בפולין]. וה[ר]י [ז[ה] תורה דג' דורות - אכסניא דתורה - כמ[אמר] ח[כמינו] ז[כרונם] ל[טובה] הידוע).

והרבי ממשיך:

אלא, שכנוהג בכיו[צא] ב[זה] - באם תהינה אצלי הערות בזה ואכתוב לו לא יקפיד ע[ל] ז[ה].
וק[ל] להבין].

ההכנה - שלום ואחדות

לפרסם זאת ברבים

ההכנה והכלי למתן-תורה - הם השלום והאחדות. וכדרשת חז"ל במכילתא, הובא בפירש"י: "ויחן שם ישראל, כאיש אחד בלב אחד". ובילקוט: "ביקש הקב"ה ליתן תורה לישראל בשעה שיצאו ממצרים, והיו חלוקים אלו על אלו כו', כשבאו לסיני השוו כולם אגודה אחת כו', אמר הקב"ה התורה כולה שלום, ולמי אני נותנה, לאומה שהיא אוהבת שלום".

השלום והאחדות דהכנה למתן תורה - צריכים להיות בעניני תורה ומצוות, וכלשון הכתוב: "ויחן שם ישראל (לשון יחיד, באחדות. ובמה ובשביל מה - נגד ההר" (ועניינו, התורה ומצוותיה).

ואף שעל-ידי השלום יכולים לפעול כל מה שרוצים, וכמו שנאמר "חבור עצבים אפרים הנח לו", וכדרשת רז"ל על פסוק זה, וכמו שעל-ידי שהיה "שפה אחת ודברים אחדים" הרי "לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות" - הנה מלבד שאז השלום אין לו קיום, הרי לא זו הדרך להכריח ההשפעות מלמעלה, ובפרט כשהמבוקש הוא מתן-התורה והקב"ה כביכול, "אנא נפשי כתבית יהבית", פנימיות ולא מקיף, אשר זה אי-אפשר כ"אם על-ידי זה שהנשמות מושרשות בעצמות, וכמבואר בעניין במי נמלך בנשמותיהן של צדיקים - הרי צריכה להיות האחדות בעניין של תורה ומצוות, היינו, שהתנועה שלו באהבת-ישראל תבטא בייחוד בהשתדלותו לקרבם לתורה.

ועל של פועל באתי:

בהימים אשר מעתה ועד חג השבועות בבוקר - זמן מתן-תורה דכללות השנה (נוסף על עניין מתן התורה שבכל יום בפרט, וכלשון הברכה "נותן התורה", לשון הווה), ובפרט בזמן שמקהילים קהילות - בימי השבת, צריך להודיע, לבאר ולהסביר לאיש ואישה הישראלים שהשפעתו עליהם, אשר בזמן זה בייחוד חובתם וזכותם להשתדל ביתר שאת ויתר עוז בהעניין דאהבת-ישראל (נוסף על החיוב והזכות שבזה בכל יום בפרט. וידוע מה שכתב רבינו בסידורו, שתיקנו לכל, ושווה הוא לכל נפש: "נכון לומר קודם התפילה הריני מקבל עלי מצוות עשה של ואהבת לרעך כמוך").

להסביר את הנ"ל איך שאהבת-ישראל היא הכנה למתן-תורה וקבלתה. ולהודיע ולהסביר את מאמרו של רבינו הזקן "ואהבת לרעך כמוך הוא כלי לואהבת את הוי' אלוקיך" - ונמצאו אהבת השם, אהבת התורה ואהבת ישראל - כולא חד.

צריך לפרסם מאמר הרב המגיד "דע מה למעלה ממך, פירוש דע, כל מה שלמעלה, הכול הוא ממך". בכל אחד ואחד תלוי הרב, וכמאמר רז"ל אשר יראה האדם את העולם שקול, ובפעולה אחת שלו יכול להכריעו אם לכף-יכות או כו' - וכן בנידון דידן, הנה בפעולה אחת יכול להכריע ולפעול מתן-תורה.

ובפרט בפעולה של שלום ואהבת-ישראל, אשר הבעש"ט קבע זה לאחד מיסודות תורת החסידות, שעל-ידי זה כולל הוא את עצמו עם הזולת ויוצא מגדר יחיד. והוא הכנה לקבלת התורה, שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, בעולם גדול ובעולם קטן - זה האדם, לעשות שלום בין הנברא והבורא.

כל אחד צריך לדבר ולפרסם את כל הנ"ל, ובפרט - אלו הדורשים ונואמים ברבים במשך ימים האלו. ואז יש להיות בטוחים, אשר, בתוך כלל ישראל, נזכה כולנו - כלשון ברכת כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ ז"ע - לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

(שבת יקודש פרשת בהר' בחוקותי מברכים החודש סיוון ה'תשי"ג. 'תורת-מנחם - התועודיות ה'תשי"ג, חלק שני (ח) עמ' 171:169)

ריבין) אינו בא בטענות למדפיסים) - "כי העבודה הולכת באופן נורמלי כפי שהציעו לפני מתחלה" כי כך דובר מלכתחילה.

ולהעיר - הדפסת ספר ה[רי]ן [ה]ה בשביל הזולת (במכלל [שכן] מדיבור) וא[ם] [כ]ן כל זמן שהזולת אינו יכול לקרות בו (ההדפסה וכו' בפועל) אפילו מקצת והתחלה אין; לכל היותר ה[רי]ן [ה]ה בגדר "מכשיר" [ו]ה[רי]ן אין הלכה כר' אליעזר.

(2) להעיר מן[אמר] ח[כמינו] ז[כרונם] ל[ברכה] בטבע אכלושי דמחוזא [ב]בא [מ]ציעא [עז, א.א.] [ב]מחוזא שהוא עירו של רבא היו בני אדם הרגילים לשאת משאות תמיד וכשיושבין בטלים קשה להן - רש"י [וברמ"א חו[ן]ש[ן] מ[שפט] סו[ף] ס[ימן] שלד דכל לומדי תורה כו' [=יותר נוח להן ללמוד מליך בטל]

(3) פשוט שבכל [הנ]זכר [ל]עיל אין תרעומות וכו' גם לא שמץ חס[ן] [שלום], כ[י]ן [א]ם [תמי]ה[ה] מהולה ברגש דהיפך תענוג.

(4) אזכיר [על] הצ[יון] ל[כ]ל [הנ]זכר [ל]עיל.

"הכל מודים שיש צורך"

בשלהי שנת תשל"ה פנה אל הרבי מו"ה אליעזר וגנר במכתב ובו שוטח הלה את הצעתו לעסוק בהוצאה-לאור של ספרות ברוח התורה. הנ"ל מוסיף וכותב כי הוא מרגיש שיכול לנצל כישרונותיו יותר אם יתמסר כולו לכיוון הספרות. וכאן בא פירוש של רשימה ארוכה של ספרות חינוכית ויהודית שחסרה, הן למחנכים והן לתלמידים, והוא מוכן לקבל עלי, יחד עם ההוצאה לאור "ברוח התורה" שיקים, להשלים חסר זה - ובעלות זולה, שכל המצטרף יוכל לקנות.

בתגובה השיב לו הרב כדברים הבאים:

הכל מודים שיש צורך בספרות מתאימה חינוכית (ובכלל) שעל יסוד[ן] התורה והמצוות, נוסף על המעט שישנו.

השק[ל] לא] וט[רי]א] היא: הממון להדפסתה ולאח[ר]י[ן] כ[ן] - להפצתה או לארגון כדבעי דמכירתה באופן דריוח (וידוע המצב דמוכרי ספרים שזוהי פרנסתם בעיקרה),

שזהו דורש קשרים, פרסומות, השקעת ממון

אות כג, כפות-תמרים ליומא ע"ג, ואין ספרים אלו תחת-ידי לעיין בהם עתה, וגם אם יש להקשות על הראיות אשר בספרים הנ"ל, הרי עלי-כל-פנים לא הווה ליה לכבוד-תורתו לומר בפשיטות דאין להעלות על הדעת וכו'.

ומעין זה הוא ששאלוני זה לא כבר במ"מ בשו"ע או"ח סימן ק"ו סע"ב על התיבות "ואפשר שאף חכמים לא חייבום יותר" שצ"ן רמב"ם ואינו יודע איפה מוקומו ברמב"ם?

ואמרתיו שכל ציון זה מיותר הוא במקום זה ואין כאן מ"מ, והראיה כי כבר נמצא ציון למ"מ וגם כן באות ו' כמו שהוא כאן תחילת הסעיף.

שוב ראיתי בשו"ע דפוס קאפוסט תקע"ו שקודם תיבת ואפשר נמצאת נקודה לסימן הפסק, וכנראה על-ידי זה טעו בדפוסים שלאחרי זה והאריכו הנקודה.

החותם באיחול כט"ס ואת והב בסופה

הרב מנחם שניאורסאהן

"תמיחה מהולה ברגש דהיפך תענוג..."

במהלך התוועדות י"ט בכסלו תשל"ה ניגש אל הרבי הרה"ג הרה"ח רבי משה-דובער ריבין ז"ל (מח"ס אשכנתא דרבי, ומראשי ישיבת תורה ודעת בארה"ב) וביקש להזכיר את עצמו לברכה בקשר ליום הולדתו החל בכ"א בכסלו. הרבי רמז לאי שביעות-רצונו מהעובדה שהדפסת חידושי-התורה שלו (השיעורים שמסר בישיבה) מתעכבת - דבר שהרבי תבע ממנו בעקביות.

למחרת כתב הרב ריבין לרבי: "אמש... העיר כבוד קדושתו שליט"א אז אלי ברמו מה, אשר כפי שתפסתי היתה כוונת קדושי שאין דעתו נוחה כל כך ממהלך העבודה בהדפסת ספרי כו'"

בתגובה הקיף הרבי את התיבות "ברמו מה" וכתב את הדברים הבאים:

(1) לא ברמו, כ[י]ן א[ם] בגלוי, ופשוט שהמדובר בזה - שע[ד] [ע]תה[ן] עדי[ן] לא ה[וציא] [אור] הספר.

ונבהלתי לקרוא לקמן שב"אופן נורמלי" - יה[י]ה] זה קרוב... לעצרת! ואין בזה טענות [=הנמען (הרב

מרבבה תורה וספרים

הרבי מביע פליאה והעדר קורת-רוח מעיכוב בהוצאה-לאור של ספר חידושי-תורה • מבקש מפלוני במעמד 'כוס של ברכה' ללכת בדרכי אביו וזקנו ולהדפיס את חידושי-התורה שלו • כותב למהדיר של ספרי הראשונים להתרכז במלאכת הההדרה ולהשאיר לאחרים את עבודת התרגום * צרור התייחסויות לספרים תורניים ולספרות על טהרת קודש בכלל, הוראות למהדירים ועצות למו"לים • בהתקרב חג השבועות, זמן מתן תורתנו

נפתח באיגרת מרתקת ששיגר הרבי למהדיר תורת הרמב"ן (ועוד ראשונים) הרב שעוועל:

ב"ה, כ"ו אלול ה'תשל"ה
ברוקלין, נ.י.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ רב פעלים
מוה"ר חיים דב שי' שעוועל

שלום וברכה!

הפתעה נעימה היתה לי לקבל מאה"ק ת"ו ס' **תשובות הרמב"ן** שההדיר עם מבואות וכו' - וכדרכו בהוצאה-לאור ספרי הראשונים כמלאכים מקדם. ולדכותיה דמר אין צורך להדגיש עד כמה הפליגו חכמינו ז"ל בענין עשיית אונים לתורה, על-אחת-כמה וכמה שיש בהמבואות וכו' גם ביאורים וכדו'. ויהי-רצון שמתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף ימשיך בעבודה נעלית האמורה, שהיא חכמה ומלאכה גם יחד, ותקותי חזקה שלא יקפיד כת"ר אם אוסיף על האיחולים - שירבה גם (מתאים להפסק[ק] ד[ין] גדול לימוד (מפני) שמביא לידי מעשה, שירבה) בפעילותו בסביבתו הקרובה וגם הרחוקה בהפצת קיום מצוות מעשיות בפועל בחיי

היום-יום.

ובעמדנו על סף השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לכת"ר ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בכבוד ובברכה להצלחה,
מ. שניאורסאהן

נ.ב. מעניין לעניין באותו עניין, הגיעתי זה עתה גם מהדורתו (בראשית ויקרא) דס' פירוש הרמב"ן על התורה בהעתקה לאנגלית. והנה אף שגם זה בכלל "גדיל תורה ויאדיר", וכידוע סיפור חכמינו ז"ל - שגם סיפור בתורה הוראה היא - על הכתוב באר היטב - בשבעים לשון, אבל לכאורה כיוון שהזמן והמרוץ שברשותו של כל בן אדם מדודים הם, הרי אף שמובן (פירושים על-דרך) פירשי על התורה או הש"ס וכיוצא בזה מוכרחים הם בשביל אלו שאין מבינים בלשון-הקודש, צריך עיון אם יש לקחת זמן ומרץ מהעתקת ספרים אחרים לאנגלית - להעתיק פירוש הרמב"ן לשפת המדינה בשביל להמציאו גם

לא לו שאין להם ידיעה מספיקה בלשון-הקודש, דלכאורה אין זה בגדר "אשר יחסר להם" כי אם "לעשרם" (כתובות ז,ב).

בוודאי יחשוב כבוד-תורתו, ובצדק, הרי זה כבר נעשה ומה התועלת והכוונה להקשות על העבר וכו', אבל לא באתי בזה אלא בנוגע להעתיד לבא, כיון שרואה אני שמצליח כבוד-תורתו בהעתקות, שגם בהעתקות יש סדר וקדימה, ואתו הסליחה על ההערה.

בטח זכורה לכבוד-תורתו הערתי [=השווה] היכל מנחם, כרך א, עמ' עו] על-דבר המפתח לחוברות הדרום, וכיוון שבמשך הזמן נוכחתי עוד יותר בגודל התועלת שיש לצפות מזה, מעיר אני עוד הפעם על-דבר זה ובפרט - שאפשר שיעשה הדבר על-ידי אחרים ודיו לכבוד-תורתו שיהיה בבחינת עומד עליהם.

זהירות יתרה בתיקוני ספרים

לא אחת העיר הרבי על גודל הזהירות בהגהת ספרים, שמצד אחד יש להקפיד על הגהה טובה, ומצד שני אין למהר ולתקן רק כאשר חושבים שהדברים מעוררים קושיה. הנה דוגמה ('התוועדיות' תשמ"ג, כרך ד, עמ' 1984. והשווה 'המלך במסיבו' כרך א, עמ' קכ"ז ובהערה 5): מובן, שלא זו הדרך להגיה ולתקן כאשר מוצאים קושיא!... [כפי שהאריך רבינו תם בענין זה], אלא אם-כן ישנו הכרח גמור כו' משום 'אל תשכן באוהלך עוולה'.

"אין להעלות על הדעת"!

לאחרונה נחשף ב'תשורה' מחתונת וויזנער (כ"ג באדר תשס"ז, עמ' 26-25) מכתב מרתק ששיגר הרבי נשיא דורנו בד' בניסן תש"ט לגה"ח רבי אברהם-חיים נאה ("הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ וכו' מוהר"ח שי") וכך הוא כותב לו בין השאר (המכתב הועתק על-ידי סב הכלה, הרה"ח הרב ישראל-צבי הלוי הבר ז"ל):

ראיתי אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א את

ספרו קונטרס-השולחן ודבר גדול הוא, אשר סוף-סוף נגשו לחפש לתקן את טעותי הדפוס אשר בשו"ע רבינו הזקן, אבל מוכרחני לומר שאין נראה לי שיטת כבוד-תורתו באיזהו מקומן בקונטרס הנ"ל, לשנות, שבטח היה הלשון כמו שנראה בעינינו אף שאז אינו מובן כלל באיזה אופן וסיבה בא טעות הדפוס זה, (אף שכמה מקומות תיקן זה בהערותיו אשר בשולחן-הגליון) ולדוגמה: מה שכתבתי לו מכבר בארוכה בנוגע לטעות הדפוס אשר בסימן שח ספ"ג - שאין נראה לי כלל לומר שנשמטו כמה תיבות מסיבה אי נודעת, כיוון שיש דרך אחרת לתקן בקל על-ידי שנאמר שנטשטשה נקודת הו"ד (או שהיתה כתובה וקשורה ביחד עם סימן הראשי-תיבות - בכתב יד המעתיק הראשון, כרגיל בכתבים, והמעתיק שאחריו לא שם לב לזה). נהנתי עתה לראות בהערותו שם שכיוונתי ללוח התיקון דדפוס זיטאמיר.

דוגמה שנייה: מה שכתב בע' טו על הנמצא בפסקי-דינים ליורה-דעה צד 298 ע"א דחצי שיעור בלבד אסור מן התורה, שהוא חידוש גדול ובמילא "אין להעלות על הדעת" שקטע זה הוא מהצמח-צדק.

והנה זכורני אשר עוד בהיותי בריגא שאלוני קושיא הנ"ל ושם היו הגוף כתב-יד-קודש של כמה חלקים מהפסקי-דינים וחפשתי בגכת"ק ומצאתי לקטע הנ"ל בגוף כת"ק של הצמח-צדק, ובתיבה זו גופא היה מונח מכתב מהרה"צ מהארנאסטייפל שהקשה כנ"ל והשאיר בצריך עיון גדול.

(גכת"ק הנ"ל נשארו מעבר לים ובמילא איני יכול להעתיק הלשון ממש) ובגופא דדינא אף דוודאי חידוש גדול הוא אבל לא יחיד הוא הצמח-צדק בזה, כי כן מפרש בשו"ת אבני-נור חלק אורח-חיים סימן שע"ו דעת הרמב"ם בהלכות חטין ומצה פ"א ה"ז, (ומיישב בזה פירוש רש"י בע"ז ס"ח ד"ה אמרסטייפל מקושית הר"ן עליו) גם מהר"ם חאלאוה (לפסחים מג) דעתו דרק חצי שיעור ולא פחות ממנו אסור מן התורה, ועיין גם כן ספך-משנה לרמב"ם שם - בנדון זה ראיתי בספר מאמר-מרדכי בפלפולו בדין חצי שיעור מציין לשו"ת הרים חלק יורה-דעה סי' י"ט, לבושי-שרד פתיחה לדיני טריפות עצמות